

SOCIOLOGISCHE CURSUS.

Prof. Dr. S. R. Steinmetz. De algemeene oriëntering en geschiedenis der Sociologie.

Op den door het Nederlandsch Nationaal Bureau voor Anthropologie georganiseerden cursus voor Sociologie sprak Prof. Dr. S. R. Steinmetz over: „De algemeene oriëntering en geschiedenis der Sociologie.”

Op de hem eigen heldere, maar ook dikwijls geestige wijze, ontwikkelde de nestor der sociologie voor Nederland, zijn denkbeelden nopens deze, althans in haar juiste begrenzing, waardeering en beoefening, nog jonge wetenschap. Duidelijk voelde men bij bepaalde passages van de met groote aandacht gevolgde rede, dat hier meer gegeven werd dan een louter wetenschappelijk betoog, hier stond een man, die een stuk geschiedenis van eigen leven en werken, van eigen evolutie en strijd, gevoelvol verhaalde.

In den aanvang, aldus begon spreker zijne uiteenzettingen, toen de aarde nog niet overvol was, bestond er ruimte voor allen en alles. Van strijd of wrijving, van regelmaat of orde was weinig sprake, immers men kon daarheen gaan, waar men geen ander hinderde. Langzamerhand werd dit anders. Met de toename der bevolking kwam de noodzakelijkheid der begrenzing van ieders gebied en de daarmee onafscheidelijk verbonden strijd.

Evenzoo ging het in de wetenschap. De dagen harer universaliteit zijn voorbij. De tijden, dat ieder naar believen een stuk uit de groote taart kon snijden, al naar zijn neigingen en werklust, keeren niet weer terug, omdat het gebied door eigen groei, uitbotting en splitsing, evenzeer naar begrenzing ging vragen. Die vraag was goed, wijl geboren uit de noodzakelijkheid tot specialiseering. Spreker wil niet terugkeeren tot den ouden „Kampf der Facultäten”, maar wel dient voor iederen tak van wetenschap een antwoord gevonden te worden op de juiste vraag: „Wat wilt gij?” Die vraag dient derhalve ook door de sociologie beantwoord te worden. Zij is wel reeds oud, maar nog niet opgelost. Ja! men kan zelfs zeggen dat de vraag ouwelijk is, al valt het niet te ontkennen, dat uit strijd kracht en optimisme groeien kan.

Vier opvattingen kan men beschouwen als pogingen om het antwoord op de gestelde vraag: „wat is sociologie”, te geven.

In de eerste plaats dan de opvatting, die haar wil beschouwen als de algemeene sociale wetenschap. Alle samenhang tusschen menschen en maatschappelijke verschijnselen behoort dan tot haar gebied, met als gevolg opzuiging in zich van tal van andere wetenschappen. De bezwaren hiertegen aan te voeren liggen als het ware voor de hand. Het gebied wordt veel te groot en de samengebrachte elementen te heterogeen. Toch zijn er ook wel voordeelen aan deze opvatting verbonden. Alles wordt onder één dak gebracht, hetgeen toch wel in overeenstemming is met de werkelijkheid, waarin immers evenzeer de menschelijke verschijnselen zoo nauw samenhangen. Splitsing leidt derhalve tot een verdeeling in de wetenschap van datgene wat in de natuur zoo nauw samenhangt.

De tweede opvatting meende de vraag het best te kunnen beantwoorden door de sociologie te beschouwen als de filosofie van de geschiedenis. Immers zij wil trachten den zin van het wereldgebeuren te doorgronden en de richting ervan te bepalen. Er zijn in dien zin werkelijk geslaagde pogingen te vermelden, maar de opvatting schijnt toch veel te eng en vooral gevaarlijk om ermede te beginnen, want dat begin moet eigenlijk de einduitkomst zijn. Bovendien leidt deze opvatting spoedig tot speculatieve beschouwingen, die vóór alles vermeden dienen te worden

De derde opvatting geeft de sociologie weer als de speciale wetenschap van de menselijke groepeeringsen. Haar bouw, haar geschiedenis, haar groei, splitsing, differentiatie en ondergang vormen de objecten van het onderzoek. Ook deze opvatting schijnt nog te eng, wijl zij geen rekening houdt met de meer losse, individuele verschijnselen bij den mensch — als vriendschap, haat enz. — welke toch zonder twijfel in het onderzoeksgebied betrokken behooren te worden.

De vierde opvatting ten slotte typeert de sociologie als de speciale wetenschap van alle menselijke relaties. Het is deze opvatting, die werkelijk het geheele gebied der sociologische wetenschap dekt.

Nu kan men vragen: waartoe dit alles? Het schijnt het beste deze vraag te beantwoorden in den geest van onzen tijd door te constateeren, dat het een technische beteekenis heeft. Wetenschap is werkplaats evengoed als iedere fabriek. Zooals nu in het technisch bedrijf, niet zonder gevaar voor schromelijke verwarring, de behoorlijke verdeeling van de grondstoffen over de verschillende werkplaatsen verwaarloosd kan worden, evenmin is dit mogelijk in de wetenschap. Het geldt hier niet: de rechte man op de rechte plaats, maar wel de juiste grondstof in de daartoe bestemde werkplaats. Een goede indeeling is derhalve ook hier noodzakelijk. Die vierde opvatting nu is die van spreker. Hij voelt eigenlijk nog wel veel voor een andere, die meer dan dertig jaren geleden door hem verdedigd werd in die dagen van strijd en evolutie, waarop wij hierboven doelden. Toen hield hij tegenover den bekenden Amsterdamschen Advocaat Mr. J. Levy staande, dat alles wat de andere takken van sociale wetenschap niet tot hun gebied wilden rekenen, tot dat der sociologie behoorde, maar tegenwoordig schijnt hem dit te negatief, terwijl bovendien de toen gevoerde strijd meer langs dan tegen hem ging, met als ondergrond de felle tegenstelling Levy—Aletrino.

In de tweede plaats werkt iedere helderheid in de materie gebracht niet alleen praktisch, maar zij breidt haar nuttig effect op duizenderlei manieren uit. Zij brengt licht in de menselijke relaties, hetgeen van groote beteekenis kan zijn voor hunne appreciatie. Daardoor zal de sociologie zelfs de basis moeten worden, waarop ieder ingrijpen in die relaties, van welke zijde dan ook, gegrond behoort te zijn. Alle tegenwoordige verschijnselen hebben immers hun sociologischen ondergrond. Den weg tot dat ingrijpen voor te bereiden is het doel der sociologie.

Haar taak laat zich het best omschrijven door te zeggen, dat zij bestaat in het opsporen, vastleggen en classificeeren der verschijnselen om ten slotte die regelmatigheden (beter dan wetten) te ontdekken, die er werkelijk zijn, al is die opsporing tot nu toe verkeerd aangepakt, omdat er te weinig *gewerkt* en te veel *geschreven* is.

De methode der sociologie is evenals die van de andere wetenschappen inductief en deductief, maar niet experimenteel, omdat eventuele proefdiertjes te erbarmelijk zouden schreeuwen. Het experiment is dus onmogelijk, maar wel kan zij vergelijken. Met zuivere vergelijking is dan ook zeer veel te bereiken, mits men zoekt naar *bewijs* en niet het doel tracht te benaderen door illustratie. Lang en veel moet er voor *gewerkt* en *gezwegen* worden. Eigenlijk moest iedere goede werker *stom* geboren worden. Juist omdat het bewijs niet mathematisch te leveren is, wordt er zooveel gepraat en ontstaan er zooveel boeken.

Spreker komt dan tot de verhouding van de sociologie tot de andere wetenschappen en komt daarmee eigenlijk reeds op het terrein, dat hedenmiddag door Mr. Dr. L. Polak besproken zal worden. De ethnologie heeft een veel eenvoudiger object n.l. de natuervolken. De sociale geografie of sociografie, maakt eigenlijk „sociogrammen” van de hoogere volkeren, welke taak voor de natuervolken vericht wordt door de ethnografie. Zij allen leveren het materiaal voor de sociologie.

Anders is de verhouding tot de ethiek. De ethiek schrijft voor en waardeert. De sociologie doet dat niet. Maar de ethiek schrijft voor op het gebied der

sociologie en zal derhalve richting moeten vinden in de uitkomsten van laatstgenoemde.

Men heeft ook wel de politiek willen omschrijven als toegepaste sociologie, maar wie in de laatste jaren de politiek heeft gadegeslagen zal wel zonder meer willen toegeven, dat de tegenwoordige politiek die omschrijving allerminst verdient.

Sociale filosofie heeft eigenlijk tot taak de eindproblemen te beschouwen en zou derhalve moeten wachten op de uitkomsten van de sociologie.

Intieme verhoudingen bestaan er tusschen de sociologie en de speciale psychologie. Alle sociale verschijnselen zijn manifestaties van de psyche v.z.v. zij niet somatisch zijn. Alle groepeeringsen laten zich derhalve oplossen in psychische termen. Tot nu toe is eigenlijk alleen gebruik gemaakt van die grove psychologie, die men gewoon is menschenkennis te noemen. Al is nu menschenkennis ongetwijfeld onmisbaar, toch zal deze methode verfijnd moeten worden. De psychologie is de hulpwetenschap der sociologie bij uitnemendheid.

Wetenschappen waarvan de grenzen met de sociologie moeilijker te bepalen zijn, zijn de economie en het recht. Zoodra de economie zich bezig houdt met de maatschappelijke groepeeringsen betreedt zij het terrein der sociologie. Tot het recht bestaat mede een bijzondere verhouding. Het recht kan een systeem van voorschriften genoemd worden, dat gegroeid is in de maatschappij, ter regeling van de menschelijke verhoudingen. Voor de practische toepassing bestaat er derhalve een verhouding tot de sociologie, maar tevens kunnen vooral de oudere rechtsbronnen voor bepaalde sociale verschijnselen — als familierecht, huwelijksrecht enz. — een rijk materiaal voor de sociologie bevatten.

Evenveel materiaal wordt geleverd door de vergelijkende godsdienst-wetenschappen. Men behoeft maar te denken aan de organisatie der kerken, aan kloosters, godsdienststichters en ketters om in te zien, dat dit alles typisch sociologische verschijnselen zijn, die belangrijke grondstof voor de sociologie bevatten.

Zoo staat het eigenlijk ook met de geschiedenis, die een uitgebreid magazijn is van sociale verschijnselen. Toch is haar taak een andere. Zij kent geen regelmatigheden, zooals E. d. M e y e r in zijn *Geschiede des Altertums* zegt. Daarom vindt men ook het sociologische van zijn werk in een voorlooper daarvan „*Anthropologie*” genoemd.

Ook de talen kunnen vele en dikwijls belangrijke gegevens voor de sociologie leveren, terwijl een harer voornaamste methoden de statistiek is, die de veelheid der verschijnselen geschikt moet maken voor het wetenschappelijk gebruik, maar die zelf geen wetenschap is.

Spreeker komt dan tot de vorming van sociologen, waarvoor hij enkele practische wenken geeft. Het is te betreuren, dat nog steeds geen vorm voor de universitaire opleiding gevonden is. De tegenstand is groot geweest, maar het schijnt dat toch enkele stappen vooruit gedaan zijn, die leiden moeten tot de universitaire opleiding, waardoor systematische en degelijke vorming en voorbereiding mogelijk worden.

Ten slotte behandelt spreker in het kort de geschiedenis der sociologie in haar verschillende perioden, tot aan hare wording tot de streng causale wetenschap, die zij nu is. Principieel is de groote stap om de maatschappelijke verhoudingen van een wetenschappelijk standpunt te gaan beschouwen het eerst gedaan door de Engelsche filosofen en de Fransche encyclopaedisten. Dat hebben zij aangedurfd, maar hun methode was nog zwak en hun kennis gering.

In de 19e eeuw komt dan een periode van achteruitgang met het slechte werk van C o m t e en het verfoeilijk *organisme* van S p e n c e r, dat helaas nog wel eens herleeft, zooals in K j e l l e n's: *Der Staat als Lebensform*. In den nieuweren tijd treden vooral Amerikanen, als R o s s, en ook Duitschers op den voorgrond, terwijl Engelschen en Fransen op den achtergrond gekomen zijn.

Eindelijk typeert S t e i n m e t z op de hem eigen wijze dan nog met een

paar woorden de richting der anthropo-sociologen, die heel beminnelijke menschen zijn, maar door hun ras-fanatisme, met elken druppel Arisch bloed de intellectueele daadkracht zien vermeederen, ja, die zelfs de examens zouden willen afschaffen, om ten slotte door schedelmeting tot een schifting te komen, die dan zeer ongunstig voor de brachycephalen zou uitloopen. Groote waardeering bestaat bij hem voor de eugenetiek met haar uitstekende methode van onderzoek op het gebied der voortplanting en voortplantingskeuze.

Na het opnoemen van de voornaamste werkers van den tegenwoordigen tijd en hunne boeken, wijst spreker erop, dat hij meer verwacht van de in den laatsten tijd verschijnende *tijdschriften*, waardoor hij hoopt, dat men nu van het tijdperk van de verkondiging in dat van het onderzoek getreden is.

*Mr. Dr. Leo Polak. De plaats der Sociologie
in het systeem der Wetenschappen.*

Het verheugt spr., dat hem verzocht is, dit onderwerp voor dezen inleidenden sociologischen cursus te behandelen, als symptoom van een juister, normaler verhouding tusschen filosofie en sociologie dan de vorige eeuw in 't algemeen door schuld van weerszijden had meegebracht. Spr. toch treedt hier niet op als socioloog en zijn onderwerp is niet zelf sociologie, maar kennis- of wetenschapsleer, de z.g. „logica der sociologie”, gelijk ook de „logica der natuurwetenschappen” niet zelf natuurwetenschap is.

De Sociologie is een nog zeer jonge, veel te weinig gekende en gewaardeerde wetenschap, die zich met moeite de erkenning van haar recht van bestaan heeft moeten veroveren en zelf nog maar sinds zeer kort en ten deele de kinderziekten van elke wetenschap te boven is: methodologische onbezonnenheid en zelfoverschatting. Zij trad op als de Wijsbegeerte, de grondwetenschap, die de menschheid nu eens exact, positief als een zuivere, hogere natuurwetenschap, zou leeren, wat recht is, wat zedelijkheid, wat de godsdiensten waard zijn, welke politieke partij of welk economisch standpunt gelijk heeft, wat „vooruitgang” mag heeten en hoe die het snelst te bereiken is, enz. Voorwaar, „in der Beschränkung zeigt sich der Meister”, dat heeft ook de sociologie moeten leeren. Zoo ergens, dan was hier de voor elke wetenschap vereischte begrenzing en zelfinkeer noodig. Zij moest, deels door haar zelve, deels door de kennisleer, op haar plaats worden gezet, haar plaats in het systeem der wetenschappen, in verband met haar eigenaardig object, haar taak en haar methode.

Spreker kan van dit moeilijk en abstract probleem hier slechts zooveel geven als hem noodig en voldoende dunkt, om niet te verwarren, maar te verhelderen. Hij gaat nu eerst de definities der Sociologie na, zooals *Steinmetz* des ochtends en verder eenige toonaangevende sociologen die hebben geformuleerd; zij is „de positieve causale wetenschap der menschelijke samenleving.” Haar doel is, als van alle theoretische wetenschap, het *begrijpen*. Dan wordt onderzocht, wat dit „*maatschappelijke*” of „*sociale*” beteekent, waaraan zij haar door *Comte* (peetvader ook van het nog erger „altruïsme”) samengeflanst naam te danken heeft. Spr. gaat dit na aan de hand van *Simmel* e.a. Het sociale is overal, waar individuen op elkander psychischen invloed uitoefenen. Van de vormen, soorten dier invloedoefening, de „*Formen der Vergesellschaftung*” (*Simmel*), de „*Beziehungen*” (*von Wiese*), worden voorbeelden gegeven, dus van het sociaal-psychologisch deel der sociologie, gelijk van de groepvorming en groepstypen zelf, de „*sociale morphologie*”, waarin de samenleving zich uit. Afzonderlijke wetenschappen onderzoeken de groote cultuurproducten der samenleving, als taal, kunst, wetenschap, godsdienst, zeden, zedelijkheid, recht, huishouding.

De Sociologie als „*science des phénomènes sociaux*” (*Comte*) heeft dus tot object *bijzondere concrete werkelijkheid*, de menschelijke samenleving. Reeds daardoor onderscheidt zij zich van de *Wijsbegeerte*, zoover deze *algemeene* werke-

lijkheidsleer is (*Metaphysica*). Wat de beide overige groote terreinen van wijsgeerig onderzoek betreft, de *Kennisleer* (waaronder ook de Logica valt) heeft niet werkelijkheid a. z. tot object, maar het kennen der werkelijkheid, zijn gronden en grenzen, geldigheid en methoden, en onderzoekt dus op die punten de sociologie zoowel als elke andere wetenschap, zonder zelf sociologie te zijn. De *Waardenleer*, Axiologie, waartoe Ethiek, Rechtsphilosophie en Aesthetica behooren, vraagt evenmin naar werkelijkheid a. z., maar naar de maatstaven tot algemeen-geldige beoordeeling van werkelijkheid, als goed, rechtvaardig, schoon, enz.

Thans heeft spr. dus de plaats der sociologie onder de *bijzondere* wetenschappen nader te bepalen en de historisch zoowel als sytematisch voor zijn onderwerp verreweg belangrijkste tegenstelling acht hij dan die tusschen *natuur-* en *geesteswetenschappen*, waarbij natuur de objectieve, waarneembare of ruimte-wereld beteekent, de geest subjectief erbaarbaar, maar principieel onwaarneembaar en onruimtelijk is, welk empirisch indeelingsbeginsel natuurlijk allermintst metaphysisch dualisme beteekent, immers van elk (natuur- of geest-) monisme evenzeer als van het dualisme vooronderstelling en uitgangspunt is. Natuurwetenschappen zijn dan natuurkunde, scheikunde, sterrenkunde, plantkunde, dierkunde, biologie of physiologie, weerkunde, aardkunde, delfstofkunde; geesteswetenschappen: letterkunde, rechtswetenschap, logica, algebra, godsdienstwetenschap enz. Spr. betoogt nu dat de sociologie zonder eenigen twijfel in dezen zin tot de *geesteswetenschappen* behoort. Sociale verhoudingen zijn geestelijke verhoudingen en de groepen worden naar hun geestelijke beteekeenis onderling en voor de betrokken individuen onderzocht, hun invloed op doelstelling, geloof, belangstelling, overtuiging, behoefte, begeerte, stemming, gezindheid enz. De „pers” b.v. interesseert sociologisch niet als papier en inkt naar hun scheikundige eigenschappen, maar naar beteekeenis, zin, bedoeling, invloed op voorstellings-, gemoeds- en wilsleven, precies als in de letterkunde het boek of handschrift.

De kinderziekte bij uitnemendheid nu van de sociologie was haar naturalisme, thans grootendeels overwonnen, al komen nog telkens recidiven voor. Zij is er van haar geboorte af mee besmet, Comte noemde haar „physique sociale”, de „sociale wetten” moesten „natuurwetten” zijn, werden dus eenvoudig..... „overgenomen”, zoowel van de mechanica, als inzonderheid van de biologie, waarvan spr. krasse staaltjes geeft uit Spencer, Lili enfeld, Carey e.a. „The laws of physical science are equally those of social science”! Zoo waren de groepen „organismen”, verklaringen moesten, zoo al niet „mechanisch” dan toch „organisch” wezen. De „analogy-incubus” (Ross) dreigde de jonge sociologie in zijn omarming te verstikken. Dat was wel niet te billijken, maar dan toch te begrijpen uit de triomfen der natuurwetenschap, die voor de eenige „echte” wetenschap werd gehouden. De geesteswetenschappen lagen ongeveer alle nog in hun windselen en elk begrip van een eigen, exacte geestelijke wettelijkheid ontbrak.

Spr. wijst nu op nog twee andere beteekenissen van het begrip „natuur” en „natuurwetenschap”. Naar de indeeling van Rickert c.s. in natuur- en cultuurwetenschappen, is de Sociologie een *cultuurwetenschap*, d.w.z.: zij onderzoekt, zoomin als de geschiedenis, al wat in de samenleving geschiedt, maar alleen wat van cultureel belang is, wat betrekking heeft op cultuurwaarden, ook al onthoudt zij zich zelf principieel van waarde-oordeelen. — De Neo-kantianen uit de school van Marburg onderscheiden „natuur”, als al wat in tijd en ruimte zich afspeelt — waaronder dus ook alle psychische gebeuren valt, zoodat hier de psychologie „natuurwetenschap” heet — van het niet gebeurend, maar geldend rijk der doelstelling, het systeem der doeleinden. Dan zou dus ook de sociologie, die *niet „teleologisch”* ordent, een natuur-, d.w.z. *causaal*-ordenende wetenschap zijn, zoodat spr.’s conclusies t.a.v. classificering en methode voor de sociologie dezelfde zouden blijven, onverschillig of men deze indeeling met haar methodologische gevolgtrekkingen aanvaardt dan wel verwerpt.

Spr. komt thans tot de belangrijkste onderscheiding, noodig om de mogelijkheid en den aard van de echte *sociale wetten* te begrijpen en de verhouding van de sociologie inzonderheid tot die andere geesteswetenschap, de psychologie. Het is de onderscheiding tussohen *abstracte* en *concrete* wetenschappen. De eerste onderzoeken de elementaire verschijnselen op hun gebied, 't zij geest, 't zij natuur, de laatste de verschijnselen in hun volle gegeven samengesteldheid. De eerste letten slechts op één bepaalde, geabstraheerde zijde telkens van de volle rijke werkelijkheid en zoeken de elementaire wetten, die voor deze zijde gelden. Zij gaan *generaliseerend* te werk. Zulke abstracte wetenschappen zijn de natuurkunde en de scheikunde voor het gebied der natuur, de psychologie voor den geest. Daarnaast zijn er op beide terreinen de concrete wetenschappen, als eenzijdigs astronomie, geologie, physiologie, anderzijds linguïstiek, geschiedenis, sociologie, die *verklarend* te werk gaan, zekere concrete feiten en gebeurtenissen benevens ev. daarbij geconstateerde regelmatigheden „afleiden” uit de elementaire natuur- of geesteswetten in verband met de gegeven omstandigheden. Hier is de wet niet doel, maar middel om het bijzondere feit te verklaren. Zoover de concrete wetenschappen toch nog kunnen generaliseeren, doordien zij regelmatigheden, typische gevallen ontdekken (geologie b.v. en anderzijds sociologie), die zich nooit volkomen identiek, maar met voldoende mate van overeenstemming, herhalen, komen zij daaromtrent tot „bloot empirische wetten”, die nooit volmaakt exact zijn, en waarvan zij dan rekenschap trachten te geven door ze te herleiden tot, af te leiden uit de volkomen exacte, abstracte, elementaire wetten in verband met de gegeven constellaties, voor de sociologie dus die der *psychologie*. Spr. geeft alsnu voorbeelden van zulke „sociale wetten”, hun beteekenis en hun „verklaring”. In dien zin is dus de psychologie de grondwetenschap der sociologie, zooals physica en scheikunde van de geologie of de astronomie.

Hiermede is de verhouding der sociologie tot de overige geesteswetenschappen in beginsel bepaald. Zoo tot de geschiedenis met haar juist individualiseerend karakter („Einmaligkeit”). Zoodra men hier generaliseert, dus „historische wetten” zoekt, heeft men het terrein der sociologie betreden.

De geschiedenis heeft het b.v. over Xerxes, Nero, Caligula, Alexander Borgia, de sociologie over caesarenwaanzen en despotisme, hun oorzaken en gevolgen, waarbij zij de gegevens van psychologie en psychopathologie toepast op bepaalde figuren in bepaalde maatschappelijke omstandigheden.

Aldus vindt eenzijdigs het door prof. Steinmetz vanmorgen aangehaalde zuiver sociologisch boek van een historicus als Ed. Meyer, anderzijds de sociologische „Geschichtsphilosophie” van een Rickert of Paul Barth zijn natuurlijke kennistheoretische verklaring.

Zoo, is dus de sociologie een streng *empirische* (in dien zin „positieve”), exacte wetenschap, die dus *causaliteit* op heel haar gebied veronderstelt en deels *inductief*, deels ook *deductief* (uit elementaire, zelf inductief gewonnen wetten), maar nooit „speculatief”, „bespiegeland”, te werk gaat. „Bespiegeling” is trouwens een even foutief woord (dat „speculatio”, beschouwing, contemplatie, verhaspelt met „speculum”, spiegel) als een verwerpelijk begrip, ook een der kinderziekten van alle wetenschap: de bevooroordeeldheid of eigenwijsheid, die van eigen bedenksels of willekeurige „principes” uitgaat bij haar deducties, zonder zich om de betrokken ervaring te bekommeren.

Als elke echte wetenschap heeft zij strikten eerbied voor de feiten, die echter nooit in „afgoderij” kan ontgaan, daar zij principieel waardeeringloos constateert en vergelijkt, generaliseert en classificeert, verklaart en begrijpt, met behulp van waarneming, hypothese, verificatie.

Zelf blijve ze strikt theoretisch — want juist als theorie levert zij aan alle sociale praxis (hier inzonderheid aan wetgeving en politiek) het feiten- en wetten-materiaal, dat wijst, welke middelen moeten worden toegepast om bepaalde doel-

einden te bereiken. De keus en rangorde der doeleinden zelf behoort niet tot haar terrein of competentie. En bovenal hoede zij zich voor die methodologische doodzonde: uit wat is of geschiedt te willen afleiden wat behoort te zijn of te geschieden.

Zij is en blijve waardeeringlooze wetenschap, die de waardebepaling noch uitoefent, noch loochent of vervangt.

In dit verband moet spr. nu ten slotte nog iets dieper ingaan op de verhouding der Sociologie tot *Ethiek* en *Rechtswetenschap*, terreinen van een uiterst interessanten modernen wetenschappelijken strijd, waaromtrent hier alleen het noodigste kan worden aangestipt.

Juist op het terrein der ethiek hebben positivistische sociologen als Lévy-Bruhl en Durkheim de oude, voor hen verouderde Ethica of Moraal als wetenschap van goed en kwaad, behoorlijk en onbehoorlijk, willen vervangen door een nieuwe sociologische „Science des Moeurs” of wetenschap van bepaalde sociale verhoudingen. De ethiek echter is, naar spr. betoogt, iets principieel anders, n.l. de wetenschap der zedelijke beoordeeling van die sociale verhoudingen. De „réalité morale”, die elke echte „science des faits moraux” zoekt en onderzoekt, ligt niet in die verhoudingen en gedragingen, zeden en gewoonten zelf, maar in het ethisch oordeel daarover, niet in wat men doet of wat geschiedt, maar in wat men behoorlijk acht, ook al geschiedt het nimmer. Sociologie kan dan ook geen zedelijk „richtsnoer” leveren. Sociologie valt niet met sociologie te critiseeren of te corrigeren, zoomin als, naar een soortgelijke fout van Rickert, „Geschichte mit Geschichte zu korrigieren” zou zijn. In ethicis is het historis even principieel onjuist als elk naturalisme. De sociologie kan en moet als theorie aangeven, welke maatregelen noodig of nuttig zijn om een bepaald doel der praktijk, der technologie, te bereiken, maar welk doel al of niet zedelijk gerechtvaardigd is, daarover kan geen sociologie ons iets leeren, tenzij..... het sociaal-utilisme als ethische theorie omtrent den maatstaf van goed en slecht gelijk zou hebben en deze maatstaf zelf een sociaal product zou zijn zonder individueel-psychologische oorspronkelijke fundeering in eigen („autonome”) geesteswettelijkheid. In geen geval mag critische, „positieve” wetenschap daar apriorisch, dogmatisch, van uitgaan en spr. acht het als resultaat van onderzoek precies even onjuist als t.a.v. den maatstaf van het logisch oordeel; voor spr. staan hier ethiek en logica methodologisch en systematisch op één lijn.

Nog iets ingewikkelder wellicht is ten slotte de verhouding der sociologie tot de Rechtswetenschap. Ook hier, naar spr. doet zien, soortgelijke strijd, soortgelijke grensoverschrijding en aanmatiging. Het recht is als een stelsel van rechtsnormen, d.w.z. van juridische beoordeelingen van sociale verschijnselen en verhoudingen, een stelsel van waarheden, die op hunne wijze gelden, en als zoodanig zelf evenmin een sociaal verschijnsel, als eenig stelsel van andere, logische of ethische, waarheden. Wel echter is de, zuiver sociologische, kennis der sociale verschijnselen en verhoudingen, waarop het recht regelend en richtend betrekking heeft, van zelf van het allergrootste belang voor wetgever, rechter en politicus. Tot die rechtsverschijnselen, het terrein van de sociologie van het recht, behooren b.v. burgerrechtelijk: de contracten, die gesloten worden, de testamenten, huwelijken, echtscheidingen, adopties, executies enz., staatsrechtelijk de verkiezingen en al wat daarmee samenhangt, de politieke crisis enz., strafrechtelijk soort en aantal der misdrijven, die gepleegd worden met heel de aetiologie der criminaliteit, dus heel de „criminologie” enz. Doch ook hier nergens vervanging van de rechtswetenschap of rechtsphilosophie door sociologie, gelijk spr. tegenover de „sociologische” scholen, Ehrlich c.s. en voor het strafrecht Liszt, Makarewicz e.a. uiteenzet. Dat b.v. de sociologie zou hebben geleerd, „dat straf niet vergelding is” (Kantorowicz), is een sociologische blunder en over die andere vraag, of straf al dan niet vergelding behoort te zijn, over „zin of onzin” der vergelding,

heeft de sociologie als zoodanig eenvoudig geen oordeel en de socioloog als zoodanig nog geen deskundig oordeel.

Zoo geldt voor de Sociologie in praegnanten zin, wat Heymans indertijd getuigde van de Economie: wil zij haar eigen groote taak vervullen, dan is tweërlei voor haar onmisbaar, *zelfvertrouwen* eenerzijds, anderzijds *zelfbeperking*.

Prof. Mr. H. W. Methorst. De Statistiek als methode op demografisch gebied, in het bijzonder voor Nederland en omliggende landen.

Spreker geeft een historische inleiding en wijst er verder op, dat de Stat. methode een der instrumenten is om o.m. dieper door te dringen in de beteekenis van het maatschappelijk leven. Op haar moeten alle te nemen sociaal-economische maatregelen steunen, wil men niet vaak een sprong in het duister doen. Hierna gaat spreker over tot de behandeling van een onderdeel van het uitgestrekte terrein waarop de statistiek zich beweegt, de demographie. Bij ons te lande bestaan voornamelijk twee kenbronnen voor de bevolkingsstatistiek, n.l. de registers van den burgerlijken stand en de bevolkingsregisters. Voorts zijn volkstellingen en bevolkingsregisters twee instituten, welke elkaar aanvullen en die eigenlijk in geen modernen staat mogen ontbreken. Waar, zooals bij ons te lande, ingevolge de wet Sprenger van Eijk 1897 jaarlijks een bijdrage aan de gemeenten van bijna f 2.— per hoofd wordt uitgekeerd, daar is het houden van een volkstelling om de tien jaar, afgezien van andere voordeelen, nog goedkooper dan het ieder jaar geheel „up to date” maken der bevolkingsregisters. Spreker gaat na, welke gegevens uit de registers van den burgerlijken stand en welke uit de bevolkingsregisters geput worden, ten behoeve van de Nederl. bevolk. statistiek. Er bestaat nog steeds een groote leemte in onze bevolkingsboekhouding, n.l. de afwezigheid van uniforme persoonskaarten, welke, bij de geboorte aangelegd, de personen moeten kunnen volgen waarheen deze zich begeven. Dergelijke uniforme persoonskaarten hadden eigenlijk in 1850 bij de tot standkoming onzer bevolkingsregisters direct moeten zijn ingevoerd. Komen deze uniforme persoonskaarten tot stand, dan behoeven de gegevens, bij verhuizing van de eene gemeente naar de andere, niet meer op verhuisbiljetten en van verhuisbiljetten weer in de bevolkingsregisters der nieuwe woonplaats overgeschreven te worden. Ook behoeven dan niet meer de thans nog geldende sterftekaarten ingevuld en aan het C. B. v. d. St. toegezonden te worden. Na overlijden van een persoon komt de *oorspronkelijke* persoonskaart, met alle daarop aangeteekende bijzonderheden en nadat daarop ook de doodsoorzaak is ingevuld, in de archieven van het C. B. Daar de afstamming duidelijk op de kaart aangegeven is, kunnen dan genealogisch-biologische onderzoekingen ingesteld worden betreffende alle gezinnen en personen in Nederland, waardoor ons land een anthropologisch laboratorium wordt voor de geheele wereld. De kwestie van overerving van sommige ziekten en eigenschappen, het oude probleem van de meer- of minderwaardigheid der eerstgeborenen, de huwelijksvruchtbaarheid in verband met den leeftijd der moeder, de sterfte in verband met het beroep etc. etc.; deze en dergelijke belangrijke vraagstukken kunnen, naar gelang de gegevens beschikbaar komen, nader tot hun oplossing gebracht worden. Het model voor de uniforme persoonskaart is reeds vastgesteld bij K. B. van 11 Aug. 1920 Stbl. No. 698.

Hierna gaat spreker over tot eene vergelijking van de demografische verschijnselen in Nederland en in het buitenland. Wat Europa betreft kan gezegd worden dat de gedeeltelijk slavische landen als Roemenië, Bulgarije, Rusland, Servië, Hongarije en de Zuidelijke landen van Europa als Italië en Spanje een hoog geboortecijfer hebben; van de andere landen wordt het geboortecijfer lager naar gelang het land noordelijk gelegen is, echter met deze twee uitzonderingen dat Frankrijk, dat onder die landen Zuidelijk gelegen is, reeds een laag en Nederland, dat vrij Noordelijk ligt, nog een hoog geb. cijfer heeft. Frankrijk staat met een geboorte-

frequentie van 19 per 1000 in de rij der landen no. 41 van boven af, terwijl het in de 18e eeuw nog een geboortecijfer van 40 per 1000 had. Toch worden thans nog in Frankrijk met zijn 39 miljoen inwoners 762.000 kinderen geboren, dit is meer dan in Engeland, waar 758.000 kinderen geboren worden op een bevolking van 38 miljoen inwoners, maar het surplus bedraagt in Engeland 8 per 1000 tegen 2 per 1000 in Frankrijk. Dat het geboortesurplus in Frankrijk zoo gering is, soms zelfs negatief, komt in hoofdzaak door het *veel te hooge sterftecijfer*, dat in dit cultuurland wordt aangetroffen (17 per 1000, tegen 11 in Engeland, 10 in Nederland en 8 in Nieuw-Zeeland).

Na aangetoond te hebben welke gunstige plaats Nederland inneemt onder een 46-tal landen, worden aan de hand van lichtbeelden een 8-tal landen (België, Pruisen, Saksen, Engeland, Denemarken, Zweden, Frankrijk en Australië) meer in het bijzonder behandeld.

Het geboortesurplus is in Nederland zéér hoog (16 per 1000), doch dit is vooral een gevolg van ons buitengewoon lage sterftecijfer. Hierdoor is het surplus sinds 1860 stijgende en bedroeg in de laatste jaren zelfs 1.5 pCt. per jaar. Van daar ook, dat Nederland, na Saksen, Java, België en Engeland, een der dichtst bevolkte landen der wereld is. Men kan echter aannemen dat de sterftcurve in ons land bijna uitgedaald is. Zoodra dit punt bereikt is, zal zij geleidelijk weer naar omhoog moeten ombuigen, omdat we door alle verbetering van levenskansen ten slotte niet anders kunnen bereiken dan uitstel van den dood. Hierdoor zal ons geboortesurplus langzaam aan tót bijna nul achteruit gaan.

Na een uiteenzetting van de leer van Malthus te hebben gegeven, wijst spreker op het feit, dat Malthus niet op de gedachte is gekomen, dat ook om *andere* redenen, dan vrees voor gebrek, de menschen zich zouden gaan onthouden van het verwekken van nakomelingschap. Dat toenemende materiële welvaart gepaard kon gaan met blijvende daling van het geboortecijfer en dat daarom waarschijnlijk elk volk is voorbeschikt om op den duur stationnair te worden wat het aantal betreft, daaraan heeft men toen niet gedacht.

Tenslotte meent spreker dat de Staten van het oude Europa met hun dalend geboortecijfer er wel eens ernstig over mogen gaan denken of er niet in de nabije toekomst een groot gevaar dreigt uit Azië, een werelddeel van 990 miljoen inwoners. Telt men daarbij Europeesch Rusland met zijn bevolking van 100 miljoen zielen, dan dreigt in het Oosten een reus te ontwaken, vertegenwoordigend een, zich snel uitbreidende, bevolking van thans reeds 1.090 miljoen zielen. Zou het daarom niet overweging verdienen dat de Staten van het oude Europa zich zoo spoedig mogelijk aaneensloten tot een *Statenbond* ter beveiliging tegen het gevaar dat uit het Oosten dreigt? Een dergelijke Europ. Statenbond is een schakel in de wereldevolutie welke niet ongestraft zal kunnen worden overgeslagen. Daardoor zal het hooge beginsel van gelijkheid van recht voor alle volkeren om zich in vrijheid te ontplooiën, dat aan een Wereld-Volkeren-Bond ten grondslag ligt, geenszins worden aangetast, integendeel, sterk worden bevorderd. En voor Europa, dat volgens velen reeds aan den vóóravond staat van een débâcle, zouden als met één tooverslag zijn verdwenen *de twee groot struikelblokken* voor haar herstel: de nationale bewapening en de nationale tarieven. De daaruit verkregen reusachtige besparingen zouden voor landbouw en industrie het onontbeerlijk kapitaal verschaffen, zouden de noodige geldmiddelen beschikbaar doen zijn voor het bevorderen van het verkeer, voor verbetering van den levensstandaard, voor sociale verbetering op elk gebied; resultaten, waar ieder reikhalzend naar uitziet.

Prof. Dr. S. R. Steinmetz. De Sociale groepen.

Prof. Dr. Steinmetz behandelde vervolgens het groote thema der S.: de Sociale groepen, dus de groepeerings der menschen, in het Duitsch de „Sozial-

gebilde" geheeten, in tegenstelling tot de „Beziehungen", de betrekkingen tusschen de enkelingen. Zij, die groepen, vormen eene groote veelheid, dus is het noodig ze te rangschikken, te classificeeren; dit kan verkregen worden door deductie uit een beginsel; het gevaar is dan meer en minder dan de werkelijkheid te geven; de wetenschap wordt dan speelgoed zooals bij Simmel en Bolland.

Moelijkheden geeft het feit, dat onze verschijnselen wisselen in den loop der tijden: de staat van nu is anders dan de absolutistische of de stad-staat. Ook verlieze men nooit uit het oog, dat alle soc. verschijnselen in wisselwerking staan, en alle afhankelijk zijn van de heele kultuur, die weer gestempeld wordt door de physische omgeving; zelfs het gezin maakt vele stadiën door: primitief patriarchaat, matriarchaat, hooger patriarchaat, parentaal-systeem.

Het is noodig bij alle wezenlijk onderzoek de groote afdeelingen van sociale en cultureele ontwikkeling te onderscheiden: ongeveer niets gelijk in verzamelende horde en industrieel kultuurvolk! Het komt voor deze rangschikking aan op het juiste criterium, d.i. dat met de meeste gevolgen; zoo verkrijgen wij de essentiele classificatie. Comte en Morgan bevredigen hierin al heel weinig, Vierkandt is veel beter; toch verkiest spreker zijne indeeling. De *hoofdverdeling* geschiedt naar de geestelijke houding (als bij Vierkandt). De *1e afdeeling* vormt dan hypothetisch de *oermensch*: nog geheel instinctief; de *2e de natuurvölker*: naïef, associatief denken, geringe ervaring; de *derde afdeeling* de *Halfkultuurvölker*; nog associatief denken, maar reeds veel empirie en systematisch denken; de *vierde*: de *kultuurvölker*: kritisch onderzoek over alles uitgestrekt, systematisch, en daarop gegronde techniek en sociale regeling. — De *onderverdeling* loopt over alle Hoofdafdeelingen door en berust op den oekonomischen toestand, 10 klassen vanaf Verzamelaar tot Industrievolk, en wel naar het heerschende *hoofdtype* van voortbrenging en techniek. Na het geestelijk peil is dit de verst reikende indeelingsgrond, waarvan het meest uitstraalt: alle Verzamelaars en alle Industrievolken hebben massaas met elkaar gemeen; hoe duidelijk spreekt dit bij de overwegend agrarische maatschappijen! Men verg. Steinmetz „Classification des types sociaux et catalogue des peuples", Année sociologique 1900. Het nut der rangschikking is immens en veelzijdig.

Steinmetz onderscheidt de soorten van groepeerings empirisch, niet uitgaande van een abstract beginsel. De *eerste afdeeling* vormen de vage, losse, zeer tijdelijke bijeenvoegingen, als de massa; de *tweede afd.* de groepen als gezin, horde, stand, enz.; de *derde* abstracte collectiva: klassen, standen, beroepen, adel, bureaucratie, enz., aanraking is hier onnoodig, de gelijke bedoelingen en belangen verbinden. Deze 2e afdeeling is wel de belangrijkste en het rijkst aan soorten, daarom weer te rangschikken in: A: de *noodwendige, onvrije*, onder te verdeelen in I. *biologische* groepen als gezin, familie, volksstam, II *politieke*, gedeeltelijk met territorialen grondslag: dorp, stad, staat, feodaal verband, ook provincie, gemeente, bondsstaat, federatie, volkenbond (echte); III *historisch-geographische*: volk, nationaliteit, bewoners van een landschap (buurt, eiland, dal), IV gemengd als de Indische kaste. B. de *vrije groepen*, de eigenlijke vereenigingen: I firma, vennootschap, trust, dus met oeconomisch, productief doel, en met distributief doel: coöperatieve vereeniging; II *doel onderlinge steun*: vakvereeniging; III *kultureel doel*; IV *philanthropisch doel*; V *politiek doel*: partij, politiek wisselend verbond. C. Gemengde: vrij en onvrij: legers in al hunne typen, kerken, kloosters: ingang vrij (gedeeltelijk), (uitgang niet), geheime vereenigingen. — Mc. Dougall deelt in: de natuurlijke, de kunstmatige en de gemengde groepeerings.

Grootte en belang der groepen zijn zeer verschillend; de engste en de wijdste zijn wel de belangrijkste: gezin en staat. Soms kan een groot deel van het doel der groep ook zonder haar, door den enkeling bereikt worden, of in geheel vrije relatie: godsdienst, kennis, liefde. Toch miskent het individualisme den Staat, zooals ultra-feminisme en kommunisme het gezin miskennen.

Het geheele samenstel van alle Groepen en Betrekkingen is de Maatschappij; de Enkeling is zijn atoom, al de rest is samenstelling. De reële enkeling is niet denkbaar zonder die samenstellingen, die hem zijn inhoud geven, en hij splitst zich in onze maatschappij in tallooze, vroeger in zeer weinige groepen.

De *taken* dier groepen zijn zeer verschillend in den loop der tijden en bij de verschillende volken, ook hun *bouw* en de kit der samenhangen zijn verschillend; 't gilde eens haast alles, de familie eens het eenige verband. De *Menschheid* is geen groep, slechts een gedachte, voor ethno- en socioloog alleen meer gevuld en genuanceerd. Het individu wordt eerst vol erkend bij de Kultuurvolken, als de Staat volgreoid en de Democratie vollediger is. Oeroude vormen blijven soms in eeuwig jonge kracht als het gezin en het dorp, soms alleen survival als de adel. De wijdere familie werd rudimentair. De *elementen*, de enkelingen, zijn verbonden tot groepen door voorstellingen, gedachten, behoeften, gevoelens en willingen. De enkeling alleen bezit zelfstandig leven, daarom is hun anthropologisch- en psychologisch onderzoek zóó noodig: steenen — kalk — gebouw! De *Eugenetiek* wil die steenen, die elementen verbeteren en daarmee de mogelijkheden van het gebouw verhoogen. Daarom is ook de *opvoeding*, de verdere behouwing der steenen, zoo gewichtig.

De spreker behandelde hierna de aantrekkelijke kwesties: of de groep iets meer kan zijn dan de som der individuen (v. Wiese, Gothein, Mc. Dougall), en of de kwantiteit omslaat in de kwaliteit: groot of klein gezin, stadje of wereldstad. — De toenemende dichtheid der bevolking is wellicht de grootste sociale en kulturele drijfkracht, maar werkt geleidelijk, in zelfde richting, geen omslaan.

De *groepkarakters*, de volksziel, de erfelijke aanleg van ras en volk werden nu door spreker aangeroerd. De romantische opvatting, die een eigen ziel aan de groep toeschreef, is zeker geheel onhoudbaar. Wat de groepen hierin onderscheidt zijn de aangeboren erfelijke, plus de verkregene eigenschappen der enkelingen, en verder het kultuurbezit der groep als overlevering, organisatie, instellingen, gedachten, gevoelens *in de leden levendig*. Deze worden versterkt door al wat de groep markeert en onderscheidt: gebruiken, taal, godsdienst, zelfgevoel, enz. o.a. in nationaliteiten zoozeer de taal.

Dat bijzondere karakter der groep is van groote beteekenis, stempelt hare daden, verhoogt het zelfbewustzijn harer leden. Het wordt duidelijker, naarmate de groep meer georganiseerd is. De invloed van leiders kan zeer groot zijn, maar is goeddeels schijn; zij zijn veelal meer exponent, werken juist daardoor: „man glaubt zu schieben und wird geschoben”, bij vorsten extra duidelijk. Geen leider verheft de groep boven zich zelf, zelfs niet Jeanne d'Arc. Heroworship in den zin van Renan en Nietzsche is nooit in werkelijkheid gegrond, maar eene moedwillige, onechte fantasie. Ieder lid der groep zonder uitzondering doet evenredig mee in gezamenlijke uitingen, negatief en positief, ook de gewoonsten en minderwaardigen: dood, maar zwaar gewicht, het bezwaar bij dessa, mir, grootfamilie en..... kommunisme. Hierin ligt het noodlot (en de kracht) ook van den hoogsten tiran.

De *aangeboren ras- en volksaanleg*: de 2de van de 1e onderscheiden, doordat bij dezen ook traditie en instellingen meedoen; het ras is een biologisch, het volk een sociologisch verschijnsel; het rasgevoel wordt vaak eerst door tegenstelling en botsing gewekt, wat trouwens ook bij het nationaal bewustzijn op zekere wijze het geval is. De erfelijke aanleg is zeker niet gelijk bij alle rassen en volken; de verdediging van het omgekeerde, hun aangeboren gelijkheid, door Finot en anderen, geschiedde niet op wetenschappelijke gronden, maar uit sentimentele motieven. Beide werden door lang-inwerkende invloeden gevormd, plotselinge, ja vlugge verandering is daardoor al zeer onwaarschijnlijk; zulke invloeden zijn de physische omgeving, de menging en selectie, enz.; hun effect wordt na lange inwerking gedeeltelijk erfelijk vastgelegd. Eenig inzicht in het verschil van psychische eigenschappen van volken geeft Steinmetz' onderscheiding van elementaire en distributieve

of proportioneele trekken; de eerste bezitten alle leden, de laatste slechts een zeker aantal of wel niet (b.v. muzikaliteit bij Engelschen of bij Duitschers en Italianen).

Voor de werkelijk juiste en waardevolle kennis van groepkarakters dienen twee taken vervuld te worden: de ontdekking en vastlegging, dan de verklaring. Het 1e werd nauwelijks ernstig gepoogd, stelselmatig en grondig nooit; hiertoe diene men maatregelen tegen fouten te nemen, te letten op deelen der groepen (als klassen, beroepen, streken, enz.); men vindt meest stellige oordeelen met een minimum van bewijsvoering. Toch is het gewicht van deze vragen zeer groot, men denke aan het anti-semitisme, aan de toekomstige kracht der gekleurde rassen, aan de toekomst der Russen, enz. Hun en ons lot zal afhangen van hun karakter, ook nu reeds hoort dit onze behandeling van hen te bepalen. De aanleg van mensch en volk is de beslissende factor in zijn lot. Onder welke sociale omstandigheden verandert die? beheerschen wij hen? — Geweldige problemen wachten ons ter voorlichting der praktijk. Ook andere vakken dan Ethnologie en Sociologie, als Anthropologie, Psychologie en Paedagogiek zijn er mede gemoeid.

Ontzaggelijk veel werk blijft er voor onze opvolgers te doen. Spreker hoopt, dat er onder zijne jongere hoorders vele aanstaande medewerkers gevonden mogen worden.

Prof. Mr. W. A. Bongers.

Sociale Pathologie.

Spreker wijst er op dat naast de normale deelen der maatschappij, die nooit en nergens ontbreken, er ook een abnormaal gedeelte bestaat, dat niet tot het wezen ervan behoort, en zonder schade, eerder met veel voordeel kan weggedacht worden. Dit gedeelte omvat de z.g. sociaal-pathologische verschijnselen — z.g. pathologische, omdat zij wel met ziekten vergeleken kunnen worden, doch geen ziekten zijn. Er toe behooren: pauperisme, criminaliteit, illegitimitet, prostitutie, alcoholisme en zelfmoord. De wetenschap, die zich met deze verschijnselen bezig houdt, is de criminologie. In het volgende wordt alleen over criminaliteit in den eigenlijken zin van het woord, het belangrijkste en best onderzochte deel dezer verschijnselen, gesproken.

I. *Overzicht van de historische ontwikkeling der criminologie.*

De criminologie dateert van het begin der 19e eeuw, toen in Frankrijk *de crimineele statistiek* werd ingesteld (1826). De eerste onderzoekers van deze cijfers, Guerry en Quetelet, namen op dit gebied dezelfde regelmaat waar als in de 17e en 18e eeuw reeds op demografisch gebied was gebleken, — het z.g. budget van de misdaad. Een twintig jaar later merkte Ducpetiaux op dat in tijden van economische depressie diefstal e.d. sterk toenamen (1848) en in 1867 toonde v. Mayr aan dat de lijnen der graanprijzen en der diefstallen op een statistisch diagram een opvallend parallelisme vertoonen.

In het midden der 70er jaren kwam een geheel andere richting in de criminologie naar voren, de z.g. *Italiaansche School*. Door talrijke *anthropologische* onderzoekingen, op misdadigers verricht, meende de stichter ervan, Lombroso, tot de conclusie gerechtigd te zijn dat de misdadiger een apart menschensoort vormt, dat hij in de groote meerderheid der gevallen als zoodanig geboren en dus voor de misdaad gepredestineerd is. De verklaring zou in het atavisme gelegen zijn. De verre voorvaders van de tegenwoordige menschheid zouden a-moreel zijn geweest; in den loop der tijden zou de moraliteit verworven zijn, doch de misdadiger zou weer de eigenschappen van den primitieven mensch vertoonen.

Deze z.g. atavistische is zoowel van anthropologische zijde, o.a. door Manouvrier, Baer, Naecke en Jelgersma, als van ethnologisch-sociologische zijde, o.a. door Steinmetz aangevallen. De anthropologen ontkenden in de meeste gevallen den atavistischen aard der waargenomen kentekenen, de ethnologen wezen er op dat

de primitieve mensch in het geheel niet a-moreel is en dat de bewering over de evolutie van a-moraliteit tot moraliteit in strijd met de feiten is.

Deze leer is dan ook vrijwel algemeen verlaten; in de plaats daarvan is de z.g. *pathologische* hypothese naar voren gekomen: de misdadiger zou een geestelijk zieke, een ontaarde zijn. In haar algemeenheid heeft deze leer evenmin stand gehouden. Afgezien van de talrijke onnauwkeurigheden en verkeerde interpretaties der feiten, door Lombroso c.s. gemaakt, is gebleken 1e. dat degeneratietekens ook veelvuldig voorkomen bij niet-misdadigers, 2e. dat vele misdadigers, en daaronder zeer ernstige, volkomen gezonde individuen zijn. De slotsom is geweest, dat in het algemeen onder misdadigers meer gedegeneerden dan onder niet-misdadigers voorkomen. De beteekenis hiervan is voor de etiologie van de misdaad echter veel geringer dan men zich in den aanvang heeft voorgesteld. De misdadiger komt meestal uit de onderste lagen der maatschappij, waar degeneratie meer voorkomt dan elders. Op deze wijze beschouwd wordt het anthropologisch verschil tusschen misdadiger en niet-misdadiger nog veel geringer dan het reeds gebleken was. Vast is alleen komen te staan dat er onder de crimineelen pathologische individuen voorkomen, wier misdaden een direct gevolg zijn van hun ziekelijken aanleg en waarbij het milieu geen of slechts een ondergeschikte rol speelt.

Bij alle verdiensten, die Lombroso voor de criminologie heeft gehad, kan niet ontkend worden, dat zijn optreden in één opzicht noodlottig is geweest: door hem is de waan verbreid, dat de misdadiger uit een *biologisch oogpunt* een per se abnormaal wezen is. Dit nu is geheel onjuist. De misdadiger is uit een *maatschappelijk oogpunt* abnormaal, doch dit feit kan, en is ook in de meerderheid der gevallen, op een volkomen normalen physiologischen en psychologischen grondslag gevestigd zijn.

Tegenover de Italiaansche kwam reeds in het midden der 80er jaren de *Fransche School* (school van het milieu) te staan, van welker leer Lacassagne de korte samenvatting gaf in de woorden: iedere maatschappij heeft de misdadigers die zij verdient. Het was ook Lacassagne, die den misdadiger bij een microbe vergeleek, die alleen gevaarlijk wordt wanneer zij den voor haar groei geschikten voedingsbodem (in casu: bepaalde maatschappelijke omstandigheden) vindt.

Na kortelings de belangrijkste bezwaren tegen de crimineele statistiek, het belangrijkste hulpmiddel der crimineele sociologie, besproken en ontzenuwd te hebben, behandelde de spreker daarna

II. *Eenige der belangrijkste resultaten der Crimineele Sociologie.*

Hierbij moeten twee soorten van invloeden onderscheiden worden: 1e. ten tijde van, of onmiddellijk vóór de misdaad (aanleiding), 2e. degenen, die tijdens het geheele leven op den delinquent hebben ingewerkt (karakter). Hoewel over de tweede vaak het minst gesproken wordt, zijn deze meestal de belangrijkste factoren.

De criminaliteit wordt naar de motieven onderscheiden in 1e. economische, 2e. sexueele, 3e. agressieve en 4e. politieke. De laatste draagt een geheel afzonderlijk karakter en blijft in het volgende buiten beschouwing.

Allereerst werden nu eenige *algemeene oorzaken*, d.w.z. geldende voor de geheele criminaliteit, nagegaan. In de eerste plaats werd op de groote beteekenis der *kinderverwaarloozing*, enerzijds gevolg van kinderarbeid, anderzijds van de verzwakking der gezinsbanden door den langen arbeidsduur van den vader en in de hoogste mate door den arbeid der gehuwde vrouw, de aandacht gevestigd. Naast deze algemeene factoren werd gewezen op het veelvuldig voorkomen van gevallen waarin misdadigers in hun jeugd in een geheel gedemoraliseerde omgeving (misdad, pauperisme, prostitutie etc.) waren opgegroeid.

In de tweede plaats werd op de *slechte woningtoestanden*, waarin een groot deel der bevolking gedwongen is om te leven, als factor van criminaliteit, speciaal op sexueel gebied, gewezen.

Ten slotte werd de aandacht gevestigd op het *geestelijk lage peil der volks-massa* in zijn beteekenis voor de misdadigheid in het algemeen en in het bijzonder voor de agressieve criminaliteit.

Deze drie groepen van factoren alleen reeds kunnen verklaren waarom het leger der misdaad voor het overgrootste deel zijne soldaten uit de armere klassen der bevolking recruteert.

Van de *bijzondere vormen* der criminaliteit werden de *economische* en de *agressieve* kortelings nagegaan. De buitengewoon groote beteekenis van de economische conjunctuur (graanprijzen, crisissen etc.) voor het ontstaan der eerste soort werd met behulp van geprojecteerde diagrammen aangetoond. Voor de agressieve criminaliteit werd op de groote beteekenis van het alcoholisme gewezen.

De buitengewoon groote vermeerdering van de misdaad in en door *den oorlog* werd ten slotte aangestipt als nader bewijs van de juistheid der z.g. milieu-leer.

Aan het einde der voordracht werd de vraag onder het oog gezien of de sociologische theorie per se insluit dat alle individuen een evengroote predispositie voor de misdaad hebben, een vraag, die ontkennd beantwoord werd. De predispositie voor misdadigheid is integendeel zeer afwijkend onder de individuen, evenals dit ook het geval is op alle andere gebieden van het maatschappelijk leven. Deze predispositie is echter 1e. in het geheel niet van bijzonderen aard — m.a.w. de misdadiger vertoont eigenschappen, die alle menschen bezitten, alleen in een extreme mate —, 2e. is deze predispositie geen predestinatie — m.a.w. komt zij alleen *onder bepaalde omstandigheden* tot uiting —, 3e gehoorzaamt deze predispositie aan de z.g. variabiliteitswet.

Met de misdaad is het als met de infectie-ziekten, waarvoor de voorbeschiktheid bij alle individuen ook niet dezelfde is. Desondanks is men erin geslaagd door grondige verbetering der hygiënische toestanden deze ziekten voor een groot deel uit te roeien. Tegenover de pessimistische leer van Lombroso, die de misdaad als een onafwendbaar gebeuren beschouwt, staat de optimistische theorie van het milieu, volgens welke de criminaliteit, zooals de feiten dan ook aantoonen, zeer goed kan bestreden worden.

Mr. H. L. A. Visser. De Collectieve Psychologie in haar beteekenis voor de Sociologie.

Ervan uitgaande, dat het ook voor de eerste hoogst noodzakelijk is haar bestaansrecht te bewijzen, vangt spr. met enkele historische beschouwingen over de ontwikkeling van het begrip collectieve geest in Oudheid, Middeleeuwen en nieuweren tijd aan, om ons reeds spoedig ontvankelijk te maken voor het ruime gebied, dat deze wetenschap of tak van wetenschap bestrijkt: volkpsychologie, sociale psychologie en massapsychologie in onderlinge verbinding. De vraag, welke plaats aan de coll. psych. naast de sociologie toekomt, wordt nu zoowel door de uitgebreidheid van het werkgebied als door den aard der werking bepaald. Op het ruime studieveld, waar gewerkt wordt aan analyse en synthese van persoonlijkheid en gemeenschap, is een zeer groote plaats in te ruimen voor psychologisch (ook practisch, d.i. psychotechnisch) onderzoek. Hoewel veel aan de ontwikkeling der wetenschap is over te laten — en in het bijzonder eerst later de grenzen tusschen individueel-psychologisch en collectief-psychologisch evenzeer als die tusschen theoretisch en practisch met meer nauwkeurigheid te trekken zijn — kan men Sociologie en Coll. Psych. als volgt tegenover elkaar stellen: als twee elkaar snijdende cirkels, waarbij de sociologische elke, dus ook psychologische, maatschappijstudie, de collectief-psychologische cirkel de meest uitgebreide studie der geestelijke wisselwerkingen omvat, terwijl dan het dubbelsegment der beide cirkels wordt gevormd door sociale psychologie of psychologische sociologie.

Onder de rubrieken, die voor het krijgen van een juiste voorstelling van de

beteekenis der coll.-psych. voor de sociologie vooraanstaan, behooren natuurlijk in de eerste plaats die naar plaats, aard en verklaring der speciale collectieve mentaliteit. Zoo worden vooreerst de diverse groepeeringsmogelijkheden behandeld — de onderscheidingen naar cultuurgraad, duurzaamheid, uitgebreidheid, plaats, idealiteit en variabiliteit —, daar, voordat de wijzigingen duidelijk geanalyseerd kunnen worden, die de individuele psyche bij diverse vereenigingsmogelijkheden ondergaat, eerst de soorten groepeeringsminuties moeten worden onderscheiden. Er bestaat intusschen reeds een zekere communis opinio omtrent algemeene groepsverschijnselen, d.w.z. verschijnselen, die niet of niet geheel door den aard der de groep vormende individuen worden verklaard. Door een zeer uitgebreid feitenmateriaal wordt bevestigd, dat iemand in een psychologische menigte — d.i. een menigte waarin reeds een zekere gemeenschappelijkheid bestaat — anders voelt, denkt en handelt, dan uit den aard zijner persoonlijkheid van hem te verwachten was. Het doorsneekarakter van den massa-individu treedt daardoor op, dat zich kenmerkt door impulsiviteit en overdrijving. Die kenmerken samen-vattend, hebben sommigen, in het bijzonder Tarde, Sighele en Le Bon, ge-concludeerd, dat wel de gevoelseigenschappen, niet de verstandelijke eigenschappen zich in de massa bijeenvoegen. Vrij uitvoerig wordt de massakaracteristiek, zooals ze gebruikelijk is, geschetst. Ze is echter eenzijdig. Er zijn ook juist tegengestelde uitingen. De prikkelende werking van het samenzijn blijkt uit verschillende in zake pedagogie en discussie genomen proeven; taal, volkslied, folklore bewijzen de geschiktheid der massazielen tot geniale praestaties. Men is dus nog pas aan den aanvang van het exacte onderzoek. Mc Dougall en ook Klein trachten het bewijs van opheffing der massale gebreken door „organisatie” te leveren. Moede leverde in zijn „Experimentelle Massenpsychologie” belangrijken aanvangsarbeid. Terwijl men vooralsnog voor de verklaring der opmerkelijke verschijnselen in de vooral primitieve massa in het bijzonder de illusie en de imitatie en zeer speciaal de suggestie aanneemt (massasuggestie, psychische epidemieën), zoekt men verdere verklaring. In het bijzonder willen Jelgersma, Freud en Le Bon ons die brengen; bij de desbetreffende hypothesen en verklaringspogingen wordt uitvoerig stilgestaan.

Naast het problemencomplex van plaats, aard en verklaring der collectieve mentaliteit zijn een drietal andere voor ons van belang. Vooreerst het organisatievraagstuk, vooral bezien vanuit de verhouding tusschen leider en massa, het daarmee samenhangende probleem van den grooten man; het laatste krijgt vooral nieuwe beteekenis in collectief-psychologischen zin, wanneer daaraan het roemprobleem en het vraagstuk der autoriteit worden vastgeknoopt, die geschetst worden. Ook op de verschillende cultuurwaarden kan vanuit collectief-psychologisch gezichtspunt nieuw licht schijnen. De verschillende directe producten van logica, ethica en aethetica kunnen niet alleen hun samenhang met den collectieven geest niet verloochenen, maar vertoonen ons ook hier talrijke zeer speciale gezichtspunten. Aan enkele voorbeelden van taal, kunst, religie, recht, wetenschap en filosofie wordt dit gedemonstreerd.

Tenslotte wordt zeer even gewezen op het collectief-psychopathologisch gevaar. Correctief daartegen is uit den aard der zaak *niet* te vinden in strijd tegen de gemeenschap, maar in de juiste afmeting van de waarde van massa contra individu en in het bijzonder ook in versterking van de kracht der individualiteit tegen gemeenschapsuitwassen. Zeer in het bijzonder ook door wetenschappelijke samenwerking.

Dr. G. P. Frets (Maasoord, Poortugaal)
Eugeniek in haar sociale beteekenis.

Eugeniek definieert spr als de beweging voor goede geboorten; ze streeft de erfelijke verbetering van het menschelijk geslacht na. Eugeniek is toegepaste wetenschap en is gegrond op de genetica, de erfelijkheidslere, d.i. het mendelisme.

De meeste resultaten heeft de erfelijkheidsleer bereikt door experimenten bij planten en dieren. Onze kennis van de erfelijkheid bij den mensch is nog maar klein. Dit is een reden, om in de eugenetische beweging een langzaam en voorzichtig tempo te gaan. Echter komen in de verschillende landen bevolkingsvraagstukken zoo dringend naar voren, dat de eugeniek niet uitsluitend een beweging van studie kan zijn, doch zich ook over vragen van de praktijk moet uitspreken. In Amerika over immigratie; in de landen, die den oorlog gevoerd hebben, over de vraag, welke de beteekenis is voor de toekomst van het groote verlies aan levens van jonge mannen, dat door hen geleden is.

De eugeniek in ieder land spoort de factoren op, die de bevolking in haar samenstelling verbeteren en verslechteren; ze is dus nationaal en werkt in het belang van de maatschappij. Richt zij zich daarbij met haar aanwijzingen tot het individu, dan spreekt men van individueele eugeniek, richt zij zich tot de maatschappij in haar geheel, dan spreekt men van sociale eugeniek. Eugenische aanwijzingen bedoelen zoowel slechte elementen uit de bevolking te verwijderen, negatieve eugeniek, als om de toeneming van de goede elementen te bevorderen, positieve eugeniek.

De eugenetische praktijk stelt zich in de eerste plaats ten doel, de verbreiding van de kennis van de erfelijkheid en het verzamelen van gegevens over de erfelijkheid bij den mensch.

Op eenvoudige wijze wordt de bevolking in verbinding gebracht met de vraagstukken van erfelijkheid door de bevordering van het geneeskundig onderzoek voor het huwelijk. Hierdoor wordt bereikt, dat huwelijksandidaten de vraag onder ogen zien, of zij geschikt zijn, om kinderen te hebben met het oog op het voorkomen van erfelijke ziekten in de betreffende families. In ons land is ook een Vereniging, die de propaganda van dit eugenetisch programpunt voert. Bereikt is, dat eenige gemeentebesturen een geschriftje aan de huwelijksandidaten afgeven. Verder is er in Den Haag een polikliniek, waar informaties aan huwelijkskandidaten worden verstrekt.

Dat mensen met slechte erfelijke eigenschappen geen of weinig kinderen krijgen, kan op de volgende wijzen bereikt worden: door niet te huwen, door laat te huwen, door in het huwelijk toe te passen moral restraint, anti-conceptioneele middelen of sterilisatie.

Met het oog daarop wil de eugenetische beweging, dat in ieder land instituten voor erfelijkheidsonderzoek zullen gevormd worden. Zoo zijn er in Amerika, in Zweden, in Duitschland, in Rusland en in België. Bij iedere werkzaamheid op eugenetisch gebied, doet zich de behoefte aan dergelijke wetenschappelijke instituten gevoelen.

Het oordeel, dat de eugenist over de verschillende methoden, om de geboorte van minderwaardige kinderen tegen te gaan, uitspreekt, is niet uitsluitend gegrond op natuurwetenschappelijke gegevens, doch is ook gevormd op grond van de levensbeschouwing in het algemeen. Daarom spreken godsdienstige overtuigingen hier ook zoo nadrukkelijk mee. Spr. deelt een en ander mee uit een rede van Prof. Pater Gemelli over „eugeniek in verband met de R. Kath. Kerk” op het soc. eugenetisch congres dit najaar in Milaan gehouden en vermeldt, dat hier te lande Dr. A. Kuypers geen tegenstander van geneeskundig onderzoek voor het huwelijk was.

Veel eugenisten meenen, dat vraagstukken van voortplanting, evenals andere menselijke aangelegenheden, verstandelijk, dus met overleg, behandeld mogen worden. Moreele overwegingen zijn in ieder geval ten opzichte, waarvan de eugenist zijn oordeel uitspreekt, voorondersteld.

Eugenetische raad zal door den medicus in de meeste gevallen niet als een besliste uitspraak worden gegeven. Men zal aan den persoon meedeelen, wat de wetenschap in zijn geval over de erfelijkheid leert. Ook zal men den persoon niet eens vooral zijn beslissing willen doen nemen. Na verloop van eenige jaren kunnen

er in het huwelijksleven zoowel van den kant van den man als van de vrouw gezichtspunten naar voren komen, die een nieuwe beoordeeling noodig maken.

Bij deze raadgevingen wordt de genetisch geschoolde arts gewaar, hoezeer meer gegevens over erfelijkheid van ziekten noodig zijn. Deze kunnen alleen door de genoemde instituten geleverd worden. Ervaring leert tot dusver wel, dat vooral de kans, dat onder de kinderen een erfelijke ziekte, b.v. krankzinnigheid zal optreden, groot is, als in de familie van beide ouders de ziekte voorkomt.

Aan de bespreking van het vraagstuk van de sterilisatie laat spr. de opmerking voorafgaan, dat de eugenist geen overijlde taktiek gevolgd wenschte te zien. De eugenetische beweging wenschte vooral een openlijke bespreking bij goede gelegenheid van de beteekenis van de erfelijkheid voor de waarde van het menschelijk geslacht en van de mogelijkheden, die zij op dit gebied ziet. De wetenschappelijke eugenisten, die zich de feiten van de erfelijkheid eigen gemaakt hebben, zouden persoonlijk geneigd zijn tot belangrijke consequenties op het gebied van de voortplanting, zij kunnen echter wachten, omdat zij weten, dat de publieke opinie moeilijk en langzaam voor nieuwe denkbeelden te winnen is.

Spr. doet nu mededeelingen uit de belangrijke studie van Dr. Laughlin van 1922, over den stand van het sterilisatie-vraagstuk in Amerika en bespreekt ook het rapport van den directeur Prof. Lundborg van het Zweedsche instituut voor rashygiëne, over dit vraagstuk aan de regeering uitgebracht en in Sept. 1924 gepubliceerd. We hebben hier met twee alomvattende bescheiden te doen, waarvoor vooroordeel moet wijken. Het aantal gesteriliseerde mannen en vrouwen is ook in Amerika nog klein, 1853 mannen en 1380 vrouwen. Daarvan is slechts bij 72 mannen castratie en bij 100 vrouwen ovariëctomie verricht. Van de gesteriliseerden waren er 403 zwakzinnig, 2700 krankzinnig en 130 crimineel. Ook hier, om de indicatie voor de sterilisatie uit te werken, gevoelt men weer de behoefte aan gegevens over erfelijkheid. Voor deze eugenetische sterilisatie bestaat een eigen wetgeving.

Vraagstukken, die door de kennis van de erfelijkheidsbeweging van ziekten en andere eigenschappen in de families, ook beter beoordeeld zullen kunnen worden, zijn die van consanguinaire huwelijken (inteelt), degeneratie en regeneratie. Spr. geeft een overzicht van het tegenwoordig inzicht op grond van experimenten bij planten en dieren en van familiestamboomen bij den mensch. Van belang acht spr. vooral het werk van Woods, *Mental and Moral Heredity* in Royalty. Dit boek wijst de groote beteekenis van erfelijkheid aan in het leven van de menschen. Volgens de onderzoekingen van Woods, die van verschillende vorstelijke families lange rijen van generaties, tien en meer, kon nagaan, behoeven oude families niet daardoor alleen tekenen van degeneratie te vertoonen. Evenmin consanguinaire huwelijken. Het komt in de eerste plaats aan op de erfelijke eigenschappen van de families. Degeneratie in den zin van Morel, dus als toenemende minderwaardigheid in opeenvolgende geslachten, kan niet worden aangetoond.

Daar de menschen veelal meenen, dat consanguinaire huwelijken schadelijk zijn, wordt juist bij een huwelijk van neef en nicht vaak eugenetische raad gevraagd. Men moet dan zeggen, dat daar geen eensluidend antwoord mogelijk is. Men moet de erfelijke familieverhoudingen kennen, vooral of er in de familie afwijkingen voorkomen. Zijn deze er, dan zullen ze bij een consanguinair huwelijk zeer waarschijnlijk onder de kinderen voorkomen, ook al zijn de beide trouwenden dan gezond. Maar als in de laatste, b.v. drie, generaties geen afwijkingen zijn voorgekomen, dan behoeft men voor de nakomelingschap niet zeer te vreezen. Dan kan men zelfs een goede nakomelingschap verwachten.

Nu komt spr. tot bespreking van vragen, die de eugeniek stelt ten opzichte van de bevolking in haar geheel. De ontwikkeling van de bevolking in haar geheel heeft ook een eugenetischen kant.

Het vraagstuk van de bevolkingstoename wordt nog steeds verschillend be-

schouwd. Ook door eugenisten. Het is bovendien samengesteld, sociologen, economen, biologen, psychologen, hebben zich er mee bezig te houden.

Het is merkwaardig, dat in 1921 op het 2de internat. eugenetisch congres in New-York, de Amerikaansche geleerde East in een rede over het bevolkingsvraagstuk naar voren keerde, dat de voedselproductie van Amerika en van de wereld in haar geheel volstrekt niet zoo is, dat men een groote bevolkingsaanwas moet toejuichen.

In Frankrijk reeds lang en door den oorlog nog meer, spreken eugenisten over het groote nationale gevaar van het dalende geboortecijfer.

Ook in Duitschland keert men deze zijde van het vraagstuk naar voren. En als men de enorme daling van de geboortecijfers in dat land, vooral sinds 1890 ziet, dan is het begrijpelijk, dat, als men bevolkingsaanwas wenscht, men door den gang van zaken verontrust is.

In Engeland in een artikel in The Lancet van 1924 wordt de bevolking voorgelouden, dat verdere vermindering van de geboortecijfers niet geoorloofd is.

Het staat vast, dat de dalende geboortecijfers het gevolg zijn van den wensch van de ouders, om kleine gezinnen te hebben. In Duitschland wordt dit vooral bereikt door het gebruik van anticonceptionele middelen.

Waar deze geboortebeperving uitgaat van strict individualistische overwegingen, is het duidelijk, dat alle eugenisten het er over eens zijn, dat tegenover geboortebeperving moet gepropageerd worden de gedachte van de geboorteregeling.

Op welke basis geboorteregeling moet plaats vinden, of men in 't algemeen moet trachten, dat er een kleine aanwas is, is een aangelegenheid, die niet door eugenisten alleen beoordeeld kan worden en is ook voor ieder land verschillend.

Bij de bespreking van de geboorteregeling behandelt spr. de belangrijke vraag, of men de verschillende lagen van de bevolking in hun reproductie verschillend moet trachten te beïnvloeden. Spr. geeft een uiteenzetting van een mogelijke erfelijke geleiding van de bevolking. Het zou van belang zijn, om de reproductie van de laagste bevolkingsgroep te drukken. De zwakzinnigen in de bevolking, en dit is een groot aantal, zou men vooral met het oog op de reproductie in het oog moeten vatten (verpleging in koloniën en sterilisatie).

Spr. meent, dat het vooral een groot belang is, om de beteekenis voor de bevolking voor de toekomstige generaties in het licht te stellen van een nakomelingschap in voldoende aantal van de groote groep van de middelmatig begaafden.

Of dit inderdaad te bereiken is, is volgens spr. onzeker. Men kan de materieele verhoudingen gunstig maken, — woningverhoudingen vooral —, waarvan men meent dat zij aan de gezinsvorming in den weg staan. We zijn hier aan het grensgebied van de eugeniek. Philosophen, Hegel, en in onzen tijd Spengler, meenen, dat iedere cultuur zijn periode van opkomst, bloei en verval heeft.

De eugeniek kan niet meer dan voor haar deel zorg dragen, dat de ontwikkelingsmogelijkheden van iedere cultuur volop verwerkelijkt worden.

Als uiterst dysgenetisch stond spr. nog stil bij den oorlog en als bijzonder punt van het eugenetisch program, dat groot nut voor de maatschappij kan opleveren, werd nog het bestrijden van het alcoholmisbruik en de invloed van alcoholmisbruik der ouders op de kinderen, besproken.

Prof. Dr. H. Bolkestein. De ontwikkeling der weldadigheid in de Oude Wereld.

Volgens de algemeen gangbare opvatting is de weldadigheid, de handreiking aan armen, een gezindheid en een handelwijze, die het Christendom in de wereld heeft gebracht door zijn prediking van de liefde, caritas; vandaar dat zich met het onderzoek naar de ontwikkeling der weldadigheid in de Oude Wereld slechts theologen hebben bezig gehouden, die er een bijna uitsluitend zedelijk-godsdien-

stige vraag in zagen. De maatschappelijke grondslag daarvan kan slechts blootgelegd worden door den historicus, die het Christendom als een deel der antieke beschaving ziet en in plaats van de antithese Christendom-Heidendom de meer omvattende: Oostersche tegenover Westersche maatschappij en geestesleven stelt.

In Egypte heeft het, blijkens grafopscripten, den moraalcodex van het Doodenboek en de spreukenwijsheid, van den oudsten tijd als plicht gegolden en is het als deugd geroemd: den hongerige te voeden, den dorstige te laven, den naakte te kleeden, den vreemdeling te herbergen, den zieke te helpen. De voorschriften, afgeleid uit Matth. XXV, 42 vlg., die den grondslag hebben gevormd van de Chr. liefdadigheid, hebben dus reeds vele eeuwen vroeger, in het Oosten, als zedelijke eischen gegolden. Het verschil is, dat zij niet gefundeerd zijn op de liefde; als motieven vindt men genoemd: de zucht om geëerd te zijn in zijn omgeving, soms de wensch om aangenaam te zijn aan de goden, vooral met het oog op het laatste Oordeel. — Ook in de Israëlitische spreukenwijsheid, de vertoogen der Profeten en den neerslag daarvan in de „Wetgeving” wordt regelmatig de hulp aan armen als een der hoogste plichten gepredikt. In de Westersche, de Grieksch-Romeinsche, wereld daarentegen ontbreekt vóór het begin van onze jaartelling deze zedelijke eisch volkomen; noch voor weldadigheid, noch voor aalmoes kent men er een woord. Echter wordt hier het „weldoen” zeer hoog gesteld, maar het vóórwerp daarvan zijn hetzij de staat of de vrienden, nooit in het bijzonder de armen. Dit weldoen blijkt zeer dikwijls uitgelokt en bevorderd te zijn door de behoefte om geëerd te zijn, maar vooral door de verwachting, dat men zijnerzijds welgedaan zal worden door den beweldadigde: zijn grondslag is de wederkeerigheid. Het woord *philanthropia* duidt in velerlei schakeering menschenliefde aan, nooit armenzorg; in den laatstgenoemden zin wordt het het eerst gebruikt in de Oostersche wereld, waar deze zich in het Grieksch uitdrukt; hier gaat het Gr. woord voor rechtvaardigheid, in de Westersche wereld het streven om ieder het zijne te geven, samenvallen met barmhartigheid, het streven om recht te doen aan den arme; hier krijgt het woord voor medelijden (eleemosyne) de verengde betekenis van aalmoes.

De verklaring van dit opmerkelijk verschil is te zoeken in het geweldig verschil in maatschappelijke en staatkundige toestanden. In het Oosten is de afstand zeer groot tusschen arm en rijk; en vooral: hier zijn de armen nagenoeg geheel machtloos en rechteloos. In Griekenland daarentegen (en in Italië althans tot de IIe eeuw v. C.) is de ongelijkheid van bezit lang niet zoo sterk: rijk (*plousios*) heeten ook zij die zich in een matigen welstand verheugen; als armen (*penetes*) gelden allen die niet uit hun bezit, maar door arbeid hun onderhoud winnen; deze armen hebben, geheel anders dan hun naamgenooten in het Oosten, door de democratie de macht in den staat. Daardoor weten zij voorzieningen te hunnen bate te treffen (korenuitdeelingen, openbare maaltijden en derg.), die alle dit gemeen hebben, dat zij ten koste van de bezittenden ten goede komen aan het volk in zijn geheel, en niet ingericht zijn voor armen in het bijzonder. Zoo was armenzorg hier onnoodig en onmogelijk. De tegenstelling in de positie der armen komt ook tot uitdrukking in het feit, dat in het Oosten (in Egypte en in Israël) de voorstelling ontstaan is van een God, die in het bijzonder de beschermer der armen is, een overtuiging die, van het Jodendom overgenomen door het Christendom, aan 't laatste in de IIe en latere eeuwen n. C., toen miljoenen arm waren, een zeer machtige aantrekkingskracht moet hebben verleend. De Grieken daarentegen hebben wel een Zeus Xenios (beschermder der gastvrijheid), nooit een Zeus Pene-sios b.v. vereerd: de *penetes* wisten zich zelf te helpen. De verklaring der weldadigheid in het Oosten is niet, met Max Weber, uitsluitend te zoeken in het eigenbelang der Egyptische bureaucratie, die voor het goed functionneeren van het uitgebreide staatsbedrijf bedacht moest zijn op het in stand houden van een

zekere mate van welgezindheid bij de daarin betrokkenen; waarschijnlijk spelen hier psychologische factoren van algemeen-menschelijken aard ook een rol van betekenis.

In de eeuwen na het begin van onze jaartelling krijgt ook in het Europeesch gedeelte van het Romeinsche rijk het weldoen steeds meer het Oostersch karakter van armenzorg, een gevolg van de algemeen-historische ontwikkeling, die ook hier maatschappelijke toestanden in het leven riep, in vele opzichten aan de Oostersche gelijk: toeneming van de bezitsverschillen tusschen rijk en arm, verdwijning van de staatkundige macht der armen. De invloed van deze maatschappelijke factoren op de behandeling der armen is ook af te lezen uit de geschiedenis der gasthuizen in de Oude Wereld. In den Codex Justinianus is herhaaldelijk sprake van xenooones, armen- en ziekenhuizen, die men algemeen voor specifiek Christelijke instellingen houdt. In werkelijkheid hebben xenooones reeds vele eeuwen te voren in de Grieksche wereld bestaan, gebouwen n.l. verbonden aan sommige vermaarde tempels, en bestemd voor herberging van bezoekers uit den vreemde. De maatschappelijke ontwikkeling met haar toenemende verarming heeft van deze tempellogementen armenhuizen gemaakt, zooals zij de philanthropa van gastvrijheid tot armenzorg heeft verengd. De onderstelling dat deze overgang zich het eerst in het Oosten zal hebben voltrokken, vindt onder meer steun in het feit dat, blijkens een onlangs gevonden inscriptie, ook in Jeruzalem naast een synagoge, middelpunt immers van de aalmoezen-uitdeeling, een xenoon heeft gelegen. Het nieuwe in de Christelijke leer in praktijk is geweest, dat zij de Oostersche weldadigheid theoretisch heeft gefundeerd op de liefde, de caritas; sedert valt weldadigheid samen met liefdadigheid. Maar de weldadigheid zelf is niet door het Christendom en zijn caritas-leer in de wereld gebracht.

FOLKLORE-DAG.

Op 21 Maart j.l. werd te Amsterdam door het Nederlandsch Nationaal Bureau voor Anthropologie de eerste folklore-middag gehouden, waarop de heer D. J. v a n d e r V e n uit Oosterbeek een met talrijke lichtbeelden verduidelijkte voordracht hield over „Folkloristische Voorjaarsverschijningen”.

Spreeker begon zijn betoog met er op te wijzen, dat men nog maar zeer weinig aandacht heeft geschonken aan de determinatie van dikwijls zeer uiteenlopende en oogenschijnlijk geheel niet verwante figuren in bepaalde volksgebruiken en vermaken optredend. In bonte volgorde noemde hij als stereotiepe voorjaarsverschijningen: de Zaaansche looielakken, den Denekampschén Judas, de Terschellinger en Twentsche pinksterblommen, de Meiliefsten van Valkenburg en Gulpen, de Palmpaaschkinderen der Geldersche, Overijselsche en Drentsche dorpen, de schutterskoningen en -koninginnen bij de in het voorjaar — en vooral in de Meimaand — gehouden gildefeesten van Brabant, Gelderland en Limburg, de Pinksterdrieringrijders van Souburg, de Kallemooi-oprichters van Schiermonnikoog. Ook mogen tot deze categorie volgens spr. gerekend worden verschillende geantidateerde folkloristische voorjaarsverschijningen in de vastenavondvermaken als de Boxmeersche „Freule Aleida”, de Sittardsche „Oude wijven” en „hoeraes”, de Venlosche reuzen Valuas en zijn Huisvrouw en de ook bij volksfeesten verschijnende Jaan en Greet van Enschedé.

Spr. ging uitvoerig na, dat de studie der folklore een vergelijkende wetenschap is en wees den weg aan om door vergelijkende folklore en mythologie te komen tot een aannemelijke verklaring van verschillende Nederlandsche voorjaarsverschijningen. Hij wees op het groote nut dat folkloristische films hier kunnen brengen, omdat zij voortgaande folkloristische handelingen kunnen vastleggen. Het persoonlijk onderzoek ter plaatse is een allereerste vereischte. Vaak stuit men daarbij

op achterdocht, geslotenheid of (meer in het bijzonder bij het onderzoek der gilden) op lokaal-patriottisme. Een voortdurend contact met de plattelandsbevolking is noodzakelijk om vertrouwen te krijgen, te meer waar vele in eere gehouden tradities in hun synkretisch karakter volksreligieuze elementen conserveren. Vele volksfantastische voorjaarsverbeeldingen suggereeren in hun wezen nog iets van de op hen getransplanteerde mythische en daemonische eigenschappen die herinneringen wekken aan een voorchristelijken dooden- en daemoneencultus en hen plaatsen in de zeer ruime rubriek der vruchtbaarheidsdaemonen.

Spr. behandelde vervolgens de mythologische onderzoekingen van Wilhelm Mannhardt, van J. G. Frazer en de school der Engelsche anthropologen en mythologen, corrigeerde met Leopold von Schroeder, Mannhardt's „Vegetationsdaemonen" in „Fruchtsbarkeitsdaemonen", wees op het gevaar van generaliseeren en op William Ridgeway's bestrijding in „Drama and Dramatic Dances of non-European Races". Spr. was van meening, dat hetgeen in de scherpe tegenstelling: Doodencultus—Zonneverering tegenover elkaar gesteld wordt, althans voor de verklaring der Nederlandsche folkloristische voorjaarsverschijningen, van een meer objectief standpunt gezien, elkaar treffend kan aanvullen. Spr. ging na hoe in tal van heden ten dage zich nog handhavende Nederlandsche gebruiken, zeden en gewoonten, volksvermaken en feesten de concrete doodenverering en de abstracte vruchtbaarheidscultus elkaar ontmoeten.

De jaarlijksche pontificale missen, die op den eersten teerdag van de schutterij of het gilde in plaatsen als het Zuid-Limbursche Gronsveld en het Over-Betuwsche Huissen gehouden worden ter nagedachtenis van de overleden schuttebroeders en waarheen de gilden met omfloerste vanen en trommen optrekken, wijzen duidelijk op het voortbestaan in de gilde van een concrete doodenverering, die ook bij begrafenissen sterk naar voren treedt. Maar het gaven-inzamelend rëndgaan der schutterskoningin met haar hofdames langs de huizen te Gronsveld, dat geheel analoog is aan den eveneens gaven-inzamelenden ommegang der Twentsche Pinksterbruidjes, het ontsteken van het in een St. Jansvuur gekerstend midzomersonnenvendevuur te Huissen in welks rook en vlammen de landbouwers en tuinders als „gildebreeders" een woest schijngevecht houden, waarbij ook een zwart maakte en met kippenveeren bestoken „Wildeman" een rol speelt, de met zilveren platen omhangen nieuwe „Koning" door het vuur wordt getrokken en waarbij tot voor weinige jaren „Klein Evertje" zooals men het drastisch uitdrukte „verzopen werd", het zijn slechts enkele van de vele handelingen, die Mannhardt's vruchtbaarheids-theorieën illustreeren en die beschouwd kunnen worden als waardevolle Nederlandsche aanvullingen van het door Frazer bijeengebrachte analogieën- en parallellenmateriaal in „The golden Bough".

Ook Frazer's contact-magie valt in tal van Nederlandsche voorjaarsgebruiken nog steeds zeer duidelijk te constateeren (brooduitdeeling in den Ageleresch, natgooien, inhalen van den paaschstaak te Denekamp, dansen om en springen door het paaschvuur etc.).

Voor het begripen van de handelingen der Zeeuwsche „jonge jongens", van de Limburgsche „Jonkheden", van „de Aartjes" te Asselt, de Achterhoeksche „klootschieters", de „Sinterklazen" en „Opperid-rijers" onzer Wadden-eilanden, dient men ook rekening te houden met de theorieën van de helaas te vroeg gestorven Heinrich Schurtz, neergelegd in zijn werk: „Altersklassen und Männerbünde, eine Darstellung der Grundformen der Gesellschaft" en met de nieuwere inzichten over de praehistorische archeologie, in het bijzonder — al zij het met groote reserve — zijn aandacht onbevooroordeeld schenken aan de werken van Ernst Krause (Carus Sterne), Willy Pastor en andere aanhangers van een hoogontwikkelde „Kultur einer Ur-germanischen Vorzeit".

Nadat spr. de aanwezigen opgewekt had hun aandacht meer te wijden aan hetgeen er in ons eigen land zich op bepaalde dagen van het jaar afspeelt en den

wensch had uitgesproken dat in het nieuwe vereenigingsorgaan menige folkloristische bijdrage een nieuw licht mocht werpen op folkloristische handelingen, die zoo zeer de verhouding accentueeren van den eenvoudigen mensch tot de hem omringende maatschappij, ging spreker over tot het vertoonen van een zeer groot aantal buitengewoon interessante lichtbeelden, waarbij hij telkens gelegenheid vond verband te leggen tusschen Nederlandsche volksgebruiken en soortgelijke handelingen in het buitenland.

Het was een eerste poging om tot een verklaring te komen van menige Nederlandsche voorjaarsverschijning en dikwijls frappant was de overeenkomst, die door spr. aangetoond werd bijv. tusschen den in vrouwenkleedij gestoken jongen man van de Metworstelaars in Boxmeer en de eveneens in travesti rondwandellende „Greet” uit Enschedé; „die Lappin” der „Schiache Perchten” uit Salzkammergut en „der G’sellin” der dansende Kappenperchten; met „Aunt Nelly” en „Bessy” der Engelsche Morrisdancers, „Ouwe Beppies” van Texel, overtalrijke andere soortgelijke verschijningen, die spr. terug herkende in het oude Rome met Anna Perenna en zelfs in de Rigveda als vruchtbaarheidsdaemon in de oude Lopāmudrā meende te zien. Ook toonde spr. aan, dat we het optreden van reuzenfiguren in processies en bij volksvermaken — zooals thans nog in Venlo geschiedt — verklaard vinden, wanneer wij de vruchtbaarheid-wekkende ommezingen bestudeeren van bepaalde groepen jongelieden, die zich later in menige streek hebben vereenigd tot Meigilden, welke in de middeleeuwen steeds meer het karakter van weergilden en dorpsche schutterijen ontvangen hebben. Door vele frappante lichtbeelden werd het ontstaan van de plattelands-schutterij in de onmiddellijke nabijheid van den als dorpspalladium en schutsboom te verdedigen, feestelijk ingehaalden Meiboom aangetoond, waarbij eveneens parallellen getrokken werden tusschen de verschijning van de thans obsoleet geworden Terschellinger Pinksterblom, omhangen met allerlei gouden en zilveren sieraden, de historische met zilveren platen getooide pinksterblom van Schermerhorn, de Engelsche Mayqueen en de Salzburger Zilverpercht, met de ook met zilveren platen omhangen schutterskoninginnen van Huissen en de algemeen bekende met zilveren „braken” versierde koningen der Brabantsche en Limburgsche schutterijen. Ook het „teermaaltien” van de Twentsche pinksterbroedjes en de groote „vlaaien-maaltijd” van de Gronsveldsche schötterie werden vergelijkend behandeld en hetzelfde geschiedde met „the sacreficial cake” van de Morris-dancers uit Bampton-in-the-Bush” en de op getrokken sabels gestoken peperkoeken der Lobithsche schutterij. De rol van het brood en de worst in voorjaarsvermaken en ceremoniën werd uitvoerig behandeld en eveneens werd de aandacht gevestigd op het vruchtbaarheid-bevorderende koehoornblazen en klokkluiden, waarbij parallellen getrokken werden tusschen de Engelsche Morrismen, de Belgische Gilles de Binche, de Badensche Häsleri, de Oostenrijksche Tanzperchten, Hutler, Schemenläufer en Grasausläuter. Ook het slaan met riemen der Luperici werd ter sprake gebracht en met een enkel woord gewaagde spr. van het Limburgsche „klatschen” en „voe-jagen”, van den gildeknecht met „de brits”, dien hij in het Noordbrabantsche dorpie Diessen ontmoet had en van de met groote zweepen naar huwbare dochters en jonge vrouwen slaande piassen van een enkele schutterij in de Lymers (Babberich).

Spr. wees in zijn betoog er herhaaldelijk op, dat op dit terrein nog zeer veel werk te verrichten viel en dat hij slechts een voorloopige en oppervlakkige registreerende groepeerings wilde geven van een aantal merkwaardige voorjaarsverschijningen, die ieder op zich zelf met hun analogieën en parallellen in binnen- en buitenland verdienen uitvoerig te worden behandeld in monografieën welke dan later gesynthetiseerd tot ongetwijfeld zeer verrassende folkloristische conclusies zullen leiden.

Uit de geanimeerde gedachtenwisseling, welke de aanwezigen nog geruimen tijd bijeen hield en waarin menig aanvullend gegeven — o.a. over de zilveren

„geboortelepel” als karakteristiek sieraad van den pinksterbruid-tooi der Wadden-eilanden — bij het door den heer v. d. Ven verzamelde bewijsmateriaal gevoegd werd, bleek wel, dat men met groote belangstelling de uiteenzettingen gevolgd had.

Vervolgens sprak de heer C. B a k k e r, arts te Broek in Waterland, over „Middelen om de vrucht af te drijven.”

Bij den aanvang van zijn voordracht trachtte spreker aan te toonen, dat in de Oudheid het opwekken van abortus geoorloofd was, mits het in een vroeg stadium gebeurde, omdat dan de verstandelijke ziel, die aandeel heeft aan het goddelijke, nog niet was ingestort. Vervolgens behandelde hij een serie middelen, alle door hem uit den volksmond opgeteekend. Verreweg het grootste aantal daarvan is ook reeds elders vermeld en daarom liet hij er vooral den nadruk op vallen, dat bijna alle bij Hippocrates, Dioscorides en Plinius zijn terug te vinden, wat wel de oorzaak van hun algemeene verbreidheid zal zijn. De werking van enkele werd door hem in verband gebracht met de leer van Plato over het wezen der warmte. Met een enkel woord wees hij er op, dat z.i. punten van overeenkomst zijn aan te wijzen tusschen de volksgeneeskunde van Europa en Indië en de geneeskunde der oude Grieken en Romeinen of zoo men wil, die der oude Indiërs.

Ten slotte bezag hij eenige der door hem behandelde planten uit een algemeen oogpunt en trachtte duidelijk te maken, dat in de Oudheid, zoowel de plant- en dierkunde, als de ziektekunde eveneens van uit een algemeen oogpunt werden beschouwd en als gevolg daarvan ook de therapie. De destijds heerschende meeningen over anatomie en physiologie deden ziekten beschouwen als gevolg van dyscrasiën, waarom men middelen zocht, om die kwade sappen, heel vaak een gevolg van „niet gaar” koken van het voedsel, te verwijderen. Vandaar dat, volgens spreker, in de Oudheid en later in de volksgeneeskunde, zooveel zelfde middelen tegen zoo ver uit elkaar loopende ziekten werden aanbevolen, daar zij alle bedoelden de verwijdering der kwade sappen. Die algemeenheid, dat zoeken naar middelen, die een zelfde uitwerking hadden, wat slechts mogelijk was door te letten op „de kenteekenen der dingen”, heeft volgens spreker, veel goeds gebracht, terwijl de signatura rerum van Paracelsus als een kinderlijke liefhebberij is te beschouwen.

Met een hartelijk woord van dank aan den spreker sloot de heer B. M. Goslings deze bijeenkomst, die duidelijk heeft aangetoond, dat er op het gebied der vaderlandsche folklore-studie nog alle werk gedaan dient te worden en dat hier een uitgestrekt veld van wetenschap braak ligt, dat bij een systematische rationeele bewerking nog menige verrassende ontdekking zal brengen.
